

Možnost 127

© Sh 2016

Jen ještě nevím, co to obnáší

zima, jaro 2016

obsah:	
Vědět a rozumět	3
Naléhavá sdělení pro Regulu Pragensis	4
Nevím, co to obnáší	5
Vůbec nechápu	6
Otázka	7
Třikrát tři epigramy pro Havlíčka	8
Papež v Mexiku	11
Bohatství jako negativum	12
Profét	15
Poznámky	16
Moderní člověk Dominika Pecky	17
Příloha: Cihly a znaky	19
Bonus	36

Vědět a rozumět

Víc mě zajímá imaginace, ale důležití jsou zatloukači kůlů.

6.7.1415 – vím.

Ale k čemu mi to je?

Abych mohl rozumět.

Je to zbytečný kolík na vytěženém nebo jalovém klajmu? Branka na hřišti dávno opuštěném?

Ale je to lepší než nic.

Rozumím. Mám se tu a tam čeho chytit, a proto mohu říci „das glaube ich“.

Rozumět znamená vědět ve vztahu k něčemu, věřit (tomu).

To je pravý význam vztahu ke skutečnosti.

Naléhavá sdělení pro Regulu Pragensis

V životě nelze brát schody po dvou. Střídají se, sudé a liché.

Je třeba se vmlouvat. Vymlouvat se, i kdyby se mě nikdo na nic neptal.

Vzhledem k pravému jsoucnu jsme nesoudní. Je (to) věcí soudného dne.

Mám sebevědomí, vím, že člověk má příslib, a já tuto výzvu příslibu přijímám.
Jen ještě nevím, co to obnáší.

Vůbec nechápu

Vůbec nechápu, proč jim to lidé tak žerou, nemají kouska pudu sebezáchovy. Teď jsem se znovu setkal s „vědcem“, který ví, jak to je, protože mu jeho „věda“ odhaluje ustrojenost světa. Tvrdí: „Pokud předpovědi odpovídají získaným měřením, předpokládáme, že se daná tkáň chová dle naší teorie.“

Podle mne je proces i závěr zcela chybný. Tvrdit, že se něco chová podle naší teorie je nesprávné. Maximum, co můžeme říci, že naše teorie do značné míry vypovídá o tom, co se děje, a to tak, že jsme schopni z toho, co se děje, alespoň s jistou mírou pravděpodobnosti predikovat cosi velmi obecného o budoucím dění. Tedy odmítám v této výpovědi dvě zásadní slova:

A) „Chová se“ – Ne. O tom, jak se živá bytost chová, nic nevíme, protože se to týká její autenticity a toho, co je nepředvídatelné. (Statistická předpověď se vždy týká modelu, nemůže než jen se blížit k jistotě, která vyplývá z jednání – chování.)

B) „Podle teorie“ – Ne. Teorie nám umožňuje porozumět, tedy je nástrojem našeho myšlení. Co je skutečným „elan vital“, tedy zdrojem dynamiky jednání, chování ale i dějů obecně - to nevíme. Správná odpověď na otázku „proč se točí ručičky hodinek“ zní buď „protože hodinky mají ukazovat čas, a proto ho ukazují“, a nebo „protože je hodinář sestrojil a natáhl“. Jsou to podle mne různé odpovědi – rozdíl mezi nimi není velký, ale my neumíme rozhodnout, která je správná. Jako katolík „vím“, že svět se děje, protože ho Bůh stvořil tak, že se děje. Ale nikomu to nevnucuji, pokud má lepší vysvětlení.

Tázání

Současná doba odkrývá zcela nové zásadní tázání: jaký vztah má křesťan zaujmout k post-křesťanskému humanismu, kterému chybí cosi podstatného, totiž právě Bůh. Humanismus je plodem křesťanství, ale vzniklým z pochybného myšlenkového křížení, dále je neplodný jako mezek nebo mula.

Třikrát tři epigramy pro Havlíčka

Humanita

Mít všechny lid rád
měl by se člověk snažit;
každého jinak, jde to snad.
Nemusí si jich vážit.

Škola

Učitelé se neptají,
jak to je žákům říkají.
Já moc ve škole nesešel,
vím víc, než jsem se dozvěděl.

Zrcadlo

Promnu si vousy, chloubu starců šedou,
vydám se cestou kam mě nohy vedou;
a stejně dojdu tam, kam dojít mám.
Uvidím za zrcadlem sebeklam.

Eskalace

Učíme se skloňovat
slovo eskalace.

I když nechcem bojovat
nevyhnem se facce
sečtou nám to krátce

Co stačí?

Kde mě bota tlačí
to prý vědět stačí.
Ptal se Mojžíš tchána Jitra
kde ho bude tlačit zítra?

Hlas

Rovné slovo neuslyšíš
leda když se v klidu ztišíš
Od tiskové agentury?
Stačí poslouchat hlas shůry.

Možnostní

Proč píšu? Chci si přečíst sám,
a neptej se mě na význam.
Kdo musí psát, ten se s tím nepáře,
hledá jednoho svého čtenáře

Regule

Kladli mi na srdce, dávali rozumy,
myslí to dobře, jinak to neumí.
Chtěl jsem, fakt, moh jsem se mít skvěle.
Chtěl jsem, fakt, jen –
 nevnímá jsem to celé

Bulgakovovi

Anuška rozlila olej,
snaž se jak chceš o pomoc volej,
tramvaj už slyším, jiskří se trolej.
„Kdy se chystáte zemřít?“

Papež v Mexiku:

Žijí dnes potomci starých Mayů lépe než v minulosti?, ptali jsme se italského řeholníka o. Florenza Rigoniho:

„Spíše ne. Proto souhlasím s tím, že papež přijíždí do San Cristobalu, a tím poukazuje na důležitost domorodé komunity, kterou osobně řadím k migrantům. Dovolíme jim totiž trochu folklóru a uměleckých řemesel, ale nic víc. Je tu však někdo, pro koho jsou tito lidé důležití, a chce tak vyslat silné poselství.“ (Radio Vatikán)

Ano, měli bychom jim vytvořit podmínky, aby mohli obnovit svůj kult, měli bychom se jim omluvit za historickou křivdu, měli bychom s nimi vést dialog a umožnit jim, aby zase mohli žít jako dřív, zotročovat své nepřátele a pravidelně přinášet svým bohům lidské oběti...

Je to tak krásné vysílat silná poselství, jen moc nevím o čem.

Bohatství jako negativum?

(převzato z Revue Trivium 2/2016)

Anotace:

Co vlastně bohatý mladík chce? Ptá se, jak vejít do Království. A Ježíš mu nedává nějakou obecně platnou odpověď, použitelnou pro „všechny bohaté“. Bohatí to mají těžké – ale proč? Podle mne je smysl odpovědi v tom, aby bohatý méně „chtěl“. Bohatí totiž chtějí mít věci okolo sebe pod kontrolou a chtějí proto mít i cestu do nebeského království pod kontrolou. Ale to nejde.

Dnes se zdá, že nejdůležitější část Nového zákona je povzdech, jak obtížně může boháč vejít do Království Božího. Bohatý mladík odchází smutně, když mu Ježíš říká „všechno rozdej chudým“. Neříká mu to ale jako obecnou radu bohatým, je to odpověď na otázku co má dělat, aby vešel do Království Božího.

Není to neudržitelné, moc silné? Na jednu stranu je odmítán služebník neužitečný a je chválen ten, který rozmnožil hřivny, a na druhé straně ten, který hřivny rozmnožil, by je měl rozdat?

Bohatství přeci není nějaká „danost“, bohatství vzniká jednáním, tím, že se ve světě staráme, cílevědomě se rozvrhujeme do budoucnosti a děláme aktuálně věci nepohodlné, abychom v budoucnu „sklízeli plody své práce“. Samozřejmě s Božím požehnáním. To jenom ve snech chudých vzniká bohatství „přáním“, ale jen velmi zřídka, když chytíme „zlatou rybu“.

Jenže někdo se bohatým narodí a v tom je potíž. Bohatí to pak mají těžké – s druhými i se sebou samými. Ale my se přeci neptáme tak hloupě, jako onen smutný mladík! Smysl bohatství přeci není v tom, aby bylo rozpuštěno, a proto po nás nikdo nechce, abychom prodali svá pole, peníze rozdali chudým a odešli s nimi do bezdomoví. To nemůže nikdo,

ani František, myslet vážně, pokud není jurodivý a pokud

a) neočekává, že ho Bůh bude sytit manou a nebo

b) neočekává, že bude stejně konec světa, tak už není na co se zaopatřovat.

Problém bohatství je v tom, že je třeba ho vytvářet a zároveň nikdy nenastane žádná „startovní čára“ stejných příležitostí. Jako nenastala u nás po r. 1989, jako nenastala kdysi vždy po biblickém milostivém létě, po každých 49 (7 x 7) letech. Rozdílnost „obdaření“ můžeme jen konstatovat jako výchozí stav, a zároveň jako dynamický proces. Žádné „bohatství o sobě“ totiž k dispozici není, jakmile přestane tvůrčí proces, paraziti se postarají o to, aby nastal zmar.

Použijme případovou studii. V době středověku byl bohatý ten, kdo měl železnou sekeru. Mohl dělat to, co ostatní nemohli, ale také získat to, co mohl někdo jiný získat jen obtížně. Uměl-li to s ní a nebyl-li líný, asi byl bohatší než ostatní. Má tedy sekeru prodat a rozdělit se s chudými okolo o výtěžek? Nic se tím nezíská, to je cesta do kruhu. Ten, kdo ji koupí, by ji ... měl prodat a výtěžek rozdat chudým? To je přeci nesmysl. A navíc, tato transakce předpokládá, že je tu někdo, kdo dané bohatství (které reprezentuje nemalá cena železné sekery) má k dispozici. Může ji koupit. Za co? Proč to nerozdal chudým? Kdyby i on rozdal chudým, co má, nebyl by ale nikdo, kdo by „měl za co“ sekeru koupit... Ale sekeru by mohl vlastnit stát, namítnou někteří, a jsme doma. V mysli lačných lichvářů vzniká společenský model založený na neurčeném vlastnictví a majetkovém rovnostářství, ve kterém jen někteří budou „rovnější“ než ostatní. Ale s tímto modelem evangelium zcela zjevně nepočítá a nemůže ho ani nepřímou preferovat, protože v evangeliu jde o rozhodnutí zbavit se závislosti na majetku, nikoli zrušit nebo nějak přetvořit reálnou majetkovou strukturu společnosti.

Copak lze očekávat, že by kdokoli, kdo něco má a umí vytvářet hodnoty, průběžně tyto hodnoty vytvářel a pak je považoval za společné a „rozdával je“? Proč by to dělal? To evangelijní není a takový člověk by byl za pitomce a dříve nebo později by dělal jen to, co ostatní, to co známe jako běžný jev v mnoha kulturách – třel by s druhými sdílenou nouzi v té míře, v jaké je snesitelná. Je to začarovaný kruh lenosti a pasivity, který je možné prolomit jen tam, kde je majetek vztažen k odpovědnosti a kde společenský model umožňuje považovat výsledky své práce za své vlastnictví. Společenský model, který zbavuje toho, kdo vytváří hodnoty, zbytečných příživníků, parazitů. Tohle chce někdo zpochybnit? Nikdo přeci neříká, že by byl nadšen z toho, jak úděsně malá část lidí, zlomek procenta, vlastní většinu světového bohatství. Ale proč házet všechny, kdo nejsou „chudí“, do nějakého negativně označeného pytle?

Proč se dnes máme navázat do těch, kdo jsou v evropském měřítku „chudí“, tedy mají z hlediska Evropy podprůměrné příjmy, ale jsou korunoví „milionáři“, mají „co rozdávat“, protože vlastní byt, auto apod.? Právě na tyhle lidi je vyvíjen tlak, aby rozdali svoje pláště? Právě tihle lidé přeci nesou největší daňovou zátěž sociálního přerozdělování, protože se nemají před státem – výběřcím jak skrýt a kam utéct, právě tihle lidé jsou adepti na otrockou odevzdanost a nesvobodu, která na ně číhá v utahujícím se ekonomickém systému a roztahujících se osidlech států. A ještě mají slyšet kázání o tom, že jsou pokrytci, pokud si nechají dva pláště? Co je to za ďábelský paradox? Pokud něco potřebují slyšet, tak výzvu, aby se otevřeli tomu, co se jich týká, a ne aby se vydali všanc tomu, co je cizí a co je ohrožuje.

Ono je asi dobré se podívat na to, co vlastně bohatý mladík chce: vejít do Království – a Ježíš mu přeci vůbec neradí nějakou obecnou odpověď platnou pro „všechny bohaté“. Ježíš konstatuje, že bohatí to mají těžké – ale proč? Podle mne je smysl odpovědi v tom,

aby bohatý méně „chtěl“. A týká se to i chtění dosáhnout Království Božího. Bohatí totiž chtějí mít věci okolo sebe pod kontrolou a chtějí proto mít i cestu do nebeského království pod kontrolou. Ale to nejde. Bohatí jen velmi neradi naslouchají, ztiší se, skloní bez vlastního chtění. Bohatí jsou daleko od království Božího protože jsou zvyklí, že většinu z toho, co chtějí také mohou..Odpověď tedy čtu takto: přestaň „chtít“, přestaň se snažit ovládat vše kolem sebe, i svůj život. A jestli to nedovedeš s bohatstvím, pak se raděj na bohatství vykašli, zkus to v bezmoci a uvidíš:

Jestli to nedovedeš s bohatstvím, tak ho raděj rozdej. Tomu rozumím. Ale jinak na bohatství nic špatného není. Škoda jen, že nejsem bohatý, koneckonců chudý také nejsem, pláště mi neposílejte.

Máme poslání. Profesi, neboť prorok, profét je ten, kdo byl poslán. Ale ne tak jednoduše – jdi tam a udělej to...

Naopak, jde o pokyn záhadný až škodolibě: „jdi tam, nevím kam, udělej to, nevím co“. Ve světě to není „jen tak“, svět je větší, než by se zdálo, a hledat něco ve světě znamená marnost, pokud nezměníš zdánlivě nezměnitelné, pokud ty sám se nestaneš jiným. Svět vypadá tak, že si na něm vylámeš zuby, ale vytrvalost vede k tomu, že i ty nejtvrďší chleby časem sníš, ani nebudeš vědět, stačí jen, abys je každý den jenom olizoval.

Čas světa začíná mít nějaký vztah ke tvému času, když ztratíš cíl zítřka, protože zbývá jen naděje ve smyslu „jednou“.

A svět se pak ukáže úplně jiný, nebo lépe, ukáže se ti jiný svět – právě proto jsi „hned“ nemohl nalézt; hledal jinde, než jsi měl.

„Jednou, to už se šelilo, přišel poutník k chaloupce, mlýnu, studni“ – k místu, které je vždycky významné, protože něco nabízí, aniž bys hledal. To, co člověk snad potkává každý den, ale „míjí to“, se „jednou“ ukazuje jako podstatné pro něj, pro to, co ve světě hledá. Ale předem lze jen tušit, a dokud člověk ve světě vyhlíží studny, chaloupky, mlýny... olizuje první bochník.

Jaký bochník?

Přeci ten z pohádky:

Dosáhneš svého cíle, najdeš to, co ve světě hledáš – až prochodíš sedm párů železných bot a sníš sedm pecnů železného chleba.

Jen malý dovětek: to, co hledáš, nenajdeš ve světě, do kterého jsi se vydal. To pohádka neříká.

A jen blázen by se ptal „kde to tedy najdu“, jen blázen by očekával, že najde zkratku.

Poznámky

Vnitřní čistota se nerodí z pocitů, ale ze schopnosti zvládnout konflikty uvnitř i vně.

Poznání se netýká světa, ale našeho života ve světě.

Poznání je zaslechnuté a rozpoznané volání. Odpověď na ně zní „tady jsem“

Kdo nechápe slib, nedospěl.

V tom, čemu říkáme „realita“, nám něco chybí.

Moderní člověk Dominika Pecky

Knihy o moderním člověku a křesťanství zpravidla nečtu – tahle mě upoutala časovou výjimečností – vydalo ji nakladatelství Vyšehrad v r. 1948 – těsně před tím, než „spadla klec“. Byla Dominikem Peckou napsána už po válce – ale před zkušeností padesátých let a kriminálů. Popravdě, vlastní popis „moderního člověka“ má několik zajímavých míst, ale ta by za zvýšenou pozornost nestála. Ale druhá část knihy tvoří medailony o osobách, které svým životem ilustrují, jak se z moderního nevěrce stává katolík. A z nich budu s velkou radostí citovat.

Moje aristokratické smýšlení, píše příteli Muhlerovi, pokud není vrozené, spočívá na prosté skutečnosti, že všechny vynikající státy byly nebo jsou aristokraciemi: Řím, Athény, Benátky, Florencie, Švýcarsko, Nizozemí, Anglie – co chceš více Dnešní německé měšťanstvo, které padělá potraviny a čte prolhané noviny, je vnitřně shnilé: nepracuje již, kramaří jen. Ostatně politika – ani vnitřní ani vnější není mým oborem, nezabývám se jí a nezabýval jsem se jí nikdy. Všechny mé plány jsou rázu nepolitického. Zůstal jsem chudý, poněvadž jsem zůstal nezávislý.

A jinde

Dnešním vzdělavcům a umělcům vůbec chybí pohled na úhrn světa. U Rembrandta jej mohou nalézt: objímá nebe i zemi, člověka i krajinu, přírodu živou i neživou. Všední předměty a události dovede učinit zázračnými, zázračné všedními a obojí uvádí v přímý vztah ke světu, k člověku, k srdci.

A toho je třeba: pravé filosofie, tj. tvůrčí filosofie mající smysl pro celek. Dnešní věda

ztratila přímou souvislost jednotlivých přírodních i lidských zjevů s velkým a jednotně vyzařujícím úhrnem světa: a proto je třeba nazývat ji nefilosofickou a nenáboženskou. Bylo by dokonce možno jít dále a říci, že dnešní věda je v podstatě bezduchá: neboť duch je právě vztah všech částí k celku a celku i ke všem částem...

(Citován Julius Langbehn, 1851-1907, vše ještě v hloubi 19. století)

A které jiné náboženství dovede vysvětlit člověka jaký jest ve svém zotročení i ve své svobodě? Protestanté vidí jen nesmírnou vznešenost. Musulmani vidí jen nesmírnou bídu. Bůh jest jim vše, člověk nic. Ani jedni ani druzí nejsou právi složitému celku a tomu, co cítím sám v sobě. Bez vykoupení vše zůstává nevysvětlitelné.

Stále se vyrovnává s musulmany. Jejich život má všechny známky otroctví: nudu, resignaci a skleslost mysli. Velká víra, ale víra otroků. Nač? táže se islam, Bůh činí vše a my nejsme v jeho rukou nic. Ale Psichari na druhé straně vidí, že nejde jen tak beze všeho se nad ně povyšovat. Je třeba si přiznat i vlastní ubohost, úpadek moderního ducha, zánik křesťanské mravnosti – tu pouští duchovní, bídu učenců, kteří podle slov Maritainových nehledají pravdu, nýbrž zajímají se jen o způsob jak člověk pravdu poznává...

(Citován Ernest Psichari, 1883-1914, přelom 19. a 20. století)

Příloha

Cihly a znaky

Psáno pro konferenci, o které ani nevím, jestli se uskutečnila ...

Několikrát jsem slíbil, že se přednesu svůj příspěvek o značených cihlách, nakonec má tento příspěvek povahu písemnou, protože opět nemohu z časových důvodů přijmout pozvání na konferenci, kde bych ho mohl přednést a nepovažuji za vhodné jeho vznik dále odkládat.

Aby bylo vůbec možné se zabývat cihlami, které na sobě mají různé obrázky, písmena, číslice, otisky atd., je třeba si vyjasnit terminologii, v tomto smyslu je můj příspěvek zdůvodněným návrhem takové terminologie. Nesnaží se o to, vnutit jeden možný koncept, předpokládám však, že pokud bude zvolena terminologie jiná, bude to provedeno se zdůvodněním – tak, aby se celé téma co nejlépe strukturovalo.

Předně samo téma: „značené cihly“. V tomto smyslu uvažuji znak v rámci obecné teorie znaku jako to, co odkazuje k označovanému. Na cihle může být otisk psí tlapky jako znak – pokud např. bude mít někdo v erbu otisk psí tlapky. Ale náhodný otisk tlapky zvířete v měkkém materiálu čerstvé cihly sám o sobě znakem není a cihly takto změněné považuji za cihly náhodně deformované – a řada otisků na cihlách je sekundární deformací. Těmi se zabývat nadále nebudu, neboť to z této definice nejsou značené cihly.

Mezní polohu mohou nést výrobky, které nesou individuálně chápané znaky, např. na taškách, ale i na cihlách je možné nalézt ručně vytvořené obrázky, poznámky, odkazy,

přeškrtnuté skupiny čárek atd. Jsou to tedy změny, které jsou na cihle vytvořeny záměrně a je možné je dělit na dvě skupiny – cihla před uschnutím sloužila jako tabulka pro zaznamenávání, znaky se ale po uschnutí výrobku a vytržení z této situace nedají nijak dekódovat, přečíst, a nebo jde naopak o „vzkazy“ do neznáma, což bývají někdy obrázky, ale mohou to být i ručně vytvářené ornamenty apod.

Ani toto značení se však neocitá v centru našeho zájmu, opět proto, že přenášená informace je buď jen nepřímá (v prvním případě), a nebo je čistě individuální v případě druhém. Zedník, který danou cihlu zazdíval, se mohl pobavit obličejem, rybou, rostlinným motivem a mohl podobně individuálně značené cihly použít např. na zastřešené dláždění, stejně tak se mohou pobavit já, když zkoumám staré rumiště, ale z takového obrázku nevysoudím ani stáří cihly, ani místo, ani majitele cihelny... a právě to vše je možné získat ze znaků na cihlách tam, kde se jedná o znaky v pravém slova smyslu. Tedy neindividuální znaky, které má každá cihla, která je vyrobena v příslušné formě.

Ještě jednu odbočku pak musíme ukázat jako slepou cestu – je to značení čísla. V naprosté většině jde u ručních cihlen jen o značení technologické, tj. čísla sloužila jako označení formy, lépe řečeno toho, kdo na formě pracoval. Otisk čísla byl podkladem pro kvantifikaci jeho práce a případně počet reklamací (cihel, zlomených při převozu nebo jiné manipulaci, nebo jiných vad.) Malé rozdíly v podobě čísel, jejich použitých tvarech apod. mohou být zajímavé tam, kde se díky nim podaří provést místní identifikaci cihly – maximální nalezené číslo pak dává nejmenší prokázaný počet používaných forem a tedy rozsah výroby dané cihelny. Čísla na cihlách jsou proto doplňujícím znakem tam, kde cihla nese označení vícero a nebo ji již máme identifikovanou vzhledem k výrobcu.

A nyní se dostáváme ke skutečnému znaku – znaku, který nás má díle vést k době vzniku, místu, majiteli atd. Ke znaku, který je jakýmsi „rodným znamením“ cihly.

Zdánlivě už jde o věc jednoduchou, ale právě teď je třeba velmi opatrně přikročit k interpretaci toho, co vlastně znak na cihle „je“, resp. proč tam je. A to nezjistíme bez znalosti historie. Pro jistotu budeme se znalostí historie pracovat s „materiálem“, tedy s tím, jaké kde nalézáme značené cihly. Ukazuje se totiž, že i v relativně „moderní“ době 19. století, které se především týká značení cihel, v době, která přinesla velký rozsah výstavby a spotřeby cihel, hrají místní podmínky velkou roli. Jinými slovy, tradice na jižní Moravě je zcela jiná než tradice na Moravě severní, a v Praze zas jiná, odlišná od situace v okrajových částech našeho území. A to vše při zanedbání dalších vlivů, zejména z německých zemí (zde nalézáme např. i jiné formáty cihel).

Začít můžeme u Marie Terezie, která zavedla výrobu cihel v „našich“ formátech, tj. přibližně 29,5 x 14,5 x 7 cm. Starší cihly bývaly širší a delší, obtížněji se ale skládaly, hůře vypalovaly... zkrátka nová cihla byla v době počínajícího osvícenství navržena tak, aby vzhledem k výrobním podmínkám co nejlépe sloužila požadovanému účelu: stavbě obrovských pevností a opevnění měst. V tuto dobu se ale cihly, vyráběné v desítkách milionů kusů, pokud víme, neznačily. S čím můžeme začít, je zjištění, že ve Vídni, kdy prokazatelně již o několik desetiletí později byly cihelny koncesované, každý výrobce měl povinnost svoje výrobky značit znakem, který prokazoval tuto státní koncesi. Proto byly znaky většinou plastické, výtvarně precizně vyvedené, často šlo o vrchnostenské znaky. Těmito znaky se pak značila celá produkce cihelen, někdy snad i všech cihelen na daném panství nebo všech dodavatelů cihel na danou stavbu. Je to paradoxní, ale právě proto jsou tyto cihly dnes velice časté (zažil jsem ve Vídni plné stavební kontejnery takřka dokonalých exemplářů cihel s těmito typy znaků). Těmito znakům se obecně říká „kolky“ a jejich sběratelství je hojně rozšířené v okolí Vídně, v Brně a na jižní Moravě, jihozápadním Slovensku apod. Ale je pochopitelné, že čím dál od Vídně, tím menší byla důslednost státních úředníků... a tak daleko,

jako třeba do západních Čech tato praxe prakticky nedolehla. Cihly s kolky jsou tu jen velmi výjimečné a prakticky se zde nenachází obdoba v okolí Vídně běžného značení celé produkce cihelen. Příkladem takového „vídeňského“ modelu je nejspíš produkce Hergetových cihelen v Praze – Cihly z Hergetových cihelny byly také značeny v celé produkci a šlo tedy do poloviny 19. století o kolky v původní slova smyslu. Ale Hergetovy cihelny cihly obdobně značily i dál – a pak už o kolky nešlo.

Pro porozumění značkám na cihlách v druhé polovině 19. století je třeba chápat zásadní změnu, kterou přineslo zrušení panství jako základních jednotek státu, vytvoření peněžního (a daňového) oběhu, který nahradil dřívější naturální vazby uvnitř panství... a mimo jiné vedl ke zrušení koncesí na výrobu cihel. Po polovině století začal cihly vyrábět a pálit téměř každý, kdo k tomu měl na poli vhodnou hlínu – úměrně k tomu pak také poklesla kvalita a velmi brzy se ukázalo, že malovýroba cihel je zcela nerentabilní, vzhledem k vysokým nákladům výpalu. A značení cihel nyní dostalo zcela nový význam. Nejednalo se již o doklad koncese, kolek, ale o skutečnou firemní známku, která udávala původ cihly – a stala se garancí kvality (původu) pro kupujícího.

V nových podmínkách se ty cihelny, které byly zvyklé značit celou produkci, snadno přizpůsobily – jen měly daleko volnější „ruku“ při volbě podoby znaků než dřív. Tam, kde taková tradice nebyla, se nejdříve používaly názvy (zejména u obecních cihelen), jména vlastníků a posléze též postupně se proměňující znaky s identickými výtvarnými prvky (dnes bychom řekli postupně se formující „loga“ firem). Většinou se ale neznačily všechny cihly – bylo to nadbytečné. Velmi často měla potřebné vybavení na identifikaci jen jedna forma a tedy jedna řada cihel – k označení dodávky stačilo, že v celém jejím objemu se tu a tam vyskytovaly takto označené cihly. To byl dostatečný doklad o výrobcí. Naopak, tam, kde se setkáme i daleko od Vídně s lokální cihelnou, je možné, že nacházíme všechny cihly

označené, a přitom bez čísel – je potom pravděpodobné, že v dané malé cihelně se pracovalo jen na jednom či několika málo stolech.

Připomeňme si, že mnohé cihly v našem formátu byly do poloviny 19. století kolkované, a to zpravidla tím častěji, čím víc jsme se blížili k Vídni (pro vlastní Prahu platí také blízkost Vídně). Po r. 1850 začíná obrovský rozmach cihelen, z nichž ale velká část končí výrobu již po několika letech, nanejvýš desítkách let. Na přelomu 19. a 20. století již je převážná většina cihelen, které jsou schopné konkurence, vybavena velkými kruhovými pecemi (pozor, zpravidla nemají kruhový, ale obdélníkový tvar, kruhová je pec jen proto, že zde probíhá cyklický kontinuální proces výpalu, předehřívání a dosoušení.) Značná část z nich již z provozních důvodů svoje zboží neznačí. Na druhou stranu se v odborných časopisech z té doby můžeme běžně setkat s inzercí nabízející různé druhy písma a značek vhodných do cihlových forem. Paradoxem ale je, že se v literatuře nepodařilo nalézt žádnou prezentaci nějaké konkrétní značky, kterou aktuálně používala ta nebo ona cihelna. Vazba značky na konkrétní materiální výrobek byla taková, že její zaznamenání nebo dokonce prezentace tiskem „nikoho ani nenapadla“.

Je to v jistém slova smyslu memento. Nejméně tisícovka výrobců na našem území značila svoje zboží – a přesto o tom, jaká značka „patří“ k jakému výrobcí, usuzujeme jen ze značek samých (AH v typickém provedení znamená Antonín Herget, cihlu „Zlejčín“ vyrobila obecní cihelna na Zličíně atd.). Ale naprostá většina toho, co bylo samozřejmé, zcela zmizelo. Stačilo k tomu pár desetiletí a nastala téměř naprostá kulturní diskontinuita, kterou se jen občas někdo snaží porušit analýzou dostupných nálezů a pátráním v literatuře. Poslední pamětníci cihelen, kde se ještě používalo ruční formování... mají okolo sta let. Nejvyšší čas se začít ptát.

Ale vraťme se ještě jednou do doby „zlomu“. Největší škála bohatosti „nápisů“, zkratk a značek na cihlách proto pochází z let cca 1850-1880, a to zhruba řečeno ve dvou „modulech“, rozdílných podle toho, zda daná cihlářské tradice navazovala na dřívější používání kolků nebo ne.

O tom, že začátky „nekoncesované“ výroby cihel byly doslova amatérské, o tom svědčí i pokusy o značení cihel. Jsou to zejména nálezy cihel, které mají pozitivní znaky (ve formě byl nápis vyhlouben a v důsledku toho „čnī“ z povrchu cihly – otírá se při manipulaci s cihlou a znesnadňuje její zazdívání), jde zkrátka o chybný výrobek někoho, kdo s cihlářstvím neměl žádné zkušenosti, zato měl „cihelnu“. Mám doložen exemplář, kdy je takováto forma následně doplněna (shodným) plastickým znakem tak, aby to bylo napraveno, existuje řada příkladů obrácených písmen (například „P“), kde si řemeslník, poprvé vyrábějící písmena pro formu, neuvědomil, že daná litera musí mít zrcadlovou podobu atd.

Přitom opět lze nalézt odlišnosti v Čechách a na jižní Moravě: v tradici, která užívala více znaků a značila se veškerá produkce, můžeme také nalézt podobné „chyby“, ale jiného druhu. Zpravidla jde jen o pootočení toho kterého znaku na cihle o 90° nebo 180°. Šlo o zjevné lajdáctví toho, kdo připravoval formy. Podkladky znaku byly vyrobeny profesionálně, ale toho, kdo vyráběl formy, nikdo nekontroloval a zjevně ani výslednou produkci. Dělníkovi na formovacím stole pak bylo pochopitelně jedno, jaké znaky na cihlách jsou.

Nezanedbatelnou částí produkce značených cihel je možné se zabývat také z výtvarného hlediska. Zaujme především velká pestrost značek, typů písma, ale také grafických zpracování monogramů, ale i neabecedních symbolů, ornamentální značení atd. Je z toho patrné, že alespoň část lidí, kteří měli nějak blízko k výrobě cihel, si uvědomovala neuvěřitelnou, až magickou sílu takového gigantického zmnožování znaku, vtiskávání

znaku do materie. Bylo by to zásadní překročení přes naše téma, kdybychom se snažili i jen naznačit téma významu mechanického otisku mimo nedávnou historii, naše území a mimo Evropu vůbec, ale není možné se tomuto konstatování vyhnout.

Značení cihel v našem krátkém exkurzu mělo svoji „zlatou dobu“ a mělo také svůj neodkladný konec – a to tam, kde cihla přestala být individuálním výrobkem, kdy byla zavedena pásová výroba cihel krájených z nekonečného pásu hlíny upravené v šnekových mísičích. Najednou chyběl prostor pro otisk. Ještě nějakou dobu přežívaly malé cihelny tam, kam bylo drahé cihly ve velkém dovážet, zvláště mimo dosah železnic, později byly ještě značeny cihly, které se z nějakého důvodu musely vyrábět lisováním, a pak už přišly ke slovu jen technické raznice, které strojově označují typ a nanejvýš „šarží“ daného výrobku. Pokusy zachovat individuální „ražbu“ i na takto sériově vyráběných cihlách lze sice doložit, ale jde už jen o výjimky z pravidla.

Ve 30. letech 20. století a hlavně pak za války postupně zmizely formovací stoly, shnily a nebo byly spáleny formy, zkorodovaly a rozpadly se znaky na jejich dnech, a ze značených cihel se po několika desetiletích stal předmět sběratelství. Má to řadu negativ. Jednak prodejny použitého materiálu, ale i sběratelé sami samozřejmě s těmito cihlami obchodují, jenže zpravidla tak, že vůbec nelze určit místo nálezu ani jeho souvislosti. Značná část sběratelů prezentuje svoji sbírku podle počtu kusů a vůbec nesleduje kolekce cihel podle cihelen, oblasti původu, nesleduje vývoj značky atd. Máme tak k dispozici stále více „artefaktů“, ale právě jen artefaktů, které po vytržení z místa a času ukazují jen samy k sobě. Je otázkou, zdali má smysl identifikovat řádově tisíce cihlen (to je reálné) na území dnešní ČR s výrobky, které máme uloženy a zdokumentovány ve svých „sbírkách“, a je otázkou, zda má smysl skrze tyto artefakty alespoň částečně rekonstruovat změny v majitelích, technologii a další historické skutečnosti. V době, která se tolik obrací ke svým nedávným dějinám, by

po takových informacích rád „skočil“ kdejaký místní okrašlovací spolek nebo obec. Ale od sběratelů se jich nedočká – a nevidím nikoho, kdo by se tomuto tématu věnoval, po celá léta se snažím předat toto téma někomu, pro koho by to byl alespoň jeden z hlavních zájmů a nikoli jeden z těch nejposlednějších, jako je tomu u mne.

Sám za sebe tímto textem skládám Cháronovo bidlo na dno lodi do příšeří minulosti, do podsvětí značených cihel. Rád se budu účastnit diskuse o tomto tématu – pokud bude zdrojem její dynamiky a jejím „tahounem“ někdo jiný.

A v závěru svého příspěvku se chci omluvit – na formát několika stran tohoto textu jsem sám nakladl nepřiměřené nároky. Má být vstupem a základní identifikací tématu, rámcově popsat jeho vnější podmínky, chronologii a řadu společenských aspektů – a přitom se snažím též ilustrovat a uvádět „zajímavosti“, které ukazují na „hlavní proud“ jen zvnějšku. Výsledkem musí být jistá nevyváženost na straně jedné a až přílišné zjednodušení na straně druhé. P.t. čtenáři (posluchači) ať mi to prominou.

31.1.2016

Josef Štogr

Obrazová příloha

Tato příloha nemá být jen ilustracemi k textu, a proto je vždy připojen samostatný výklad, který doplňuje celek přednášky. Obrázky jsou vždy pod příslušným textem.

1) Vyškrábané (individuální znaky) v podlaze ambitu Zelené Hory. Není jasné, zda jde o označení usušených cihel před vypálením a nebo až po zadláždění. V této věci nejde rozhodnout bez podrobného zkoumání a je otázka, zda to má v našem případě smysl.

2) Problémem je už cihlu dobře zdokumentovat a nafotit, aby bylo jasné, jaký je skutečný reliéf, zejména tam, kde je reliéf v několika odstupňovaných hloubkách. V tomto případě je pozitivní písmo umístěné v negativním vlysu. Při focení cihel záleží na světle a u toho, kdo se dívá, také na schopnosti (na síle vůle) „obracet“ prostorově reliéf. Při běžném čtení zprava doleva se jako správná jeví fotografie vpravo.

3) Vlevo – cihla z Kunštátu, písmena plastická reliéfně přesahují povrch – znak byl vydlabán ve dně formy. Nalezeno větší množství exemplářů zřejmě z nějaké přechodně pracující cihelny.

Vpravo výjimečný exemplář. Ve formě nejdřív byla vyhloubena písmena, poté zčásti zaplněna a na ně připevněna správná plastická písmena. Cihla tedy má na sobě zbytky plastické signatury MA přesahujícího povrch, a navíc menší, ale výraznější MA vytlačené jako negativ. Jde o nějakou malou cihelnu, již podle špatně propracovaného materiálu, na spodní straně je zelenější pruh, patrný i v místě lomu.

4) Podobných zajímavých popisů sice není mnoho, ale pramenů existuje celá řada a doposud nebyly systematicky zpracovány. Ani v tomto komplexním popisu není naznačeno, jak byly cihly z této cihelny označeny:

Cihelnu v Kobylí zřídil 13.6.1875 Václav Nejedlík čp.89 na obecním pozemku proti Mikulášku, kde byla vysoká hladina spodní vody a vhodná hlína. Cihelna byla v provozu krátkou dobu a zůstal po ní název pole „Na peci“, kde se odebírala hlína k výrobě. Na kobylském katastru byla už po r. 1864 postavena cihelna Janem Blajou čp.79, a to na vlastním pozemku „Louka“ za Vel. Vrchem. I zde byly dobré podmínky: voda v hloubce 1 m, výborná hlína. Cihelna však stála daleko v poli a měla špatný příjezd. Cihelna zaměstnávala pracovníky z Kobylí i Vrbice, ale také cikány, kteří v cihelně trvale bydleli. Ač byla cihelna nejbliže Čejči, byla situována na kobylském katastru a měla čp.361.

V r. 1907 získal cihelnu Jiří Valenta z Terezína, který ji prodal v r. 1921 Hubertu Slavíčkovvi z Čejče. V r. 1939 koupil cihelnu Frant. Tiefenbach z Brumovic, repatriant ze Slovenska. V cihelně byl zaměstnán Ant. Navrátil ml. Po válce se p. Tiefenbach vrátil znovu na Slovensko a tím kobylská cihelna zanikla.

5) Běžné vídeňské cihly je možné nalézt všude i na ulicích. Někdy jde o esporné artefakty-

6) Na lisované dvojstranné cihle je použito členění povrchu, které je především účelové (zlepšuje zhutnění výlisku při povrchu). Tyto cihly se používaly pravděpodobně na vyzdívky tamních vypalovacích pecí v porcelánkách. Je zde také dokumentováno, jak je důležité rozhodnout, zda cihlu sekundárně očišťovat - vyfocený exemplář je částečně zazděn maltou, částečně však hlinou. To dokládá použití v tepelně namáhaném prostředí, ve kterém by se vápenná malta vypálila. Po očištění cihly je tato důležitá souvislost ztracena.

7) Vývoj téže značky nebo jiná cihelna? (Cihly z téže lokality, podle místa nálezů zřejmě poblíž Valtic.) Zaznamenáno nejméně šest variant, buď s písmeny spojenými, nebo klasicky rozdělenými. S tečkami podle písmen i bez teček. Bez dalšího ale nelze rozhodnout.

8) Vývoj otisku značky C (Nové Město nad Metují)

Nalevo původní klasický znak a jeho chyba (obrácená číslice 3), napravo pozdější značky ražené zřejmě již do hotových cihel v průběhu sušení (před vypalováním). Jejich umístění na cihle se mnějí i u jednoho čísla. Zdokumentováno nejvyšší nalezené číslo 20.

9) Různé typy cihel určených na dláždění – lisovaných oboustranně reliéfních, na snímku dlažby averzy i reverzy. (Praha-Veleslavín) Fotografie je použita na obálku tohoto čísla.

A dva epigramy nakonec jako bonus

Nechci nic 1

Jen do pelechu lehnout si
a mumlat cosi pod fousy,
uvnitř je teplo, zvenku chlad.
Nic nechci vědět, nechci znát.

Nechci nic 2

Píše se to lehce,
do ničeho se mi nechce.
Jak když pícháš do gumy;
kdo to zná, ten mi rozumí